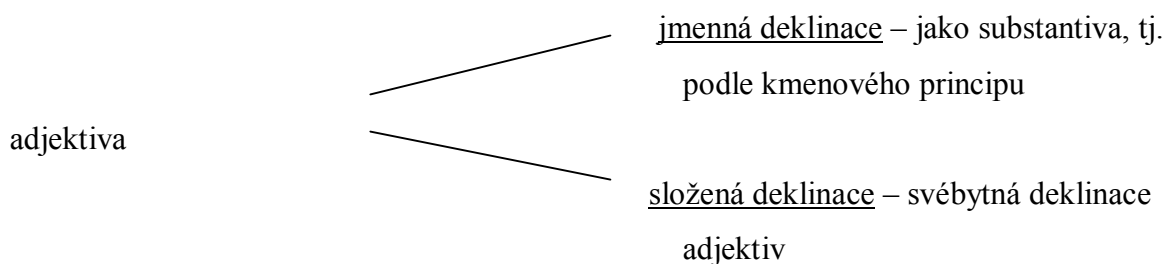
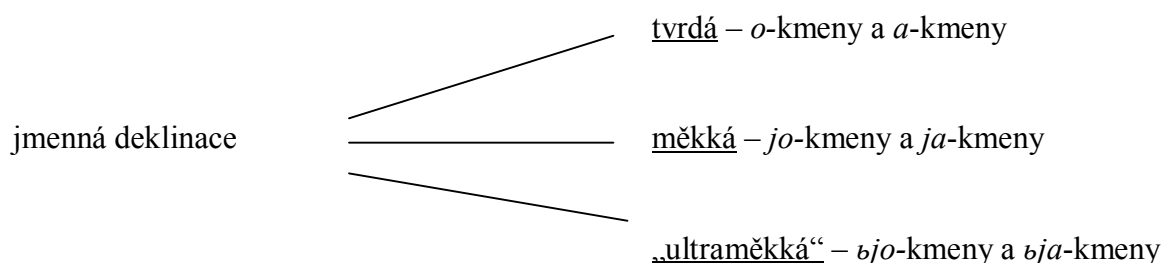

Klasifikace adjektivních deklinací ve staroslověnětině:

Kromě toho existuje několik adjektiv (původně *i*-kmenových), která mají jen jednu pádovou formu („nesklonná adjektiva“): *isplynъ* ‚lehký‘, *prěprostъ* ‚prostý‘, *različь* ‚rozličný‘, *svobodъ* ‚svobodný‘, *udobъ* ‚lehký‘.

A. Jmenná deklinace adjektiv

Jmenné formy adjektiv se na rozdíl od současné češtiny mohou objevit ve všech pádech a také ve všech funkcích (tj. i ve funkci přívlastku, což v nové češtině není možné: *Mladý Petr je zdráv*, *Mladý Petr se vrátil zdráv* X * *Mlád Petr se odstěhoval*).

1. Tvrdá deklinace

	m.	n.	f.		m.	n.	f.		m.	n.	f.
sg.				pl.				du.			
1.	dobrъ	dobro	dobra		dobri	dobra	dobry		dobra	dobrě	dobrě
2.	dobra	dobra	dobry		dobrъ	dobrъ	dobrъ		dobru	dobru	dobru
3.	dobru	dobru	dobrě		dobromъ	dobromъ	dobramъ		dobroma	dobroma	dobrama
4.	dobrъ	dobro	dobro		dobry	dobra	dobry		dobra	dobrě	dobrě
5.	dobre (dobrъ)	dobro	dobra		dobri	dobra	dobry		dobra	dobrě	dobrě
6.	dobrě	dobrě	dobrě		dobrěchъ	dobrěchъ	dobrachъ		dobru	dobru	dobru
7.	dobromъ	dobromъ	dobrojo		dobry	dobry	dobrami		dobroma	dobroma	dobrama

Zbytky této deklinace jsou v současné češtině dochovány v krátkých tvarech adjektiv: *zdráv, zdráva, zdrávo; mlád, mláda, mládo* nebo ve formách participií: *nesl, -a, -o jsem, jsem nesen, -a, -o*.

Ve vokativu maskulina se vedle formy *dobře* objevuje také forma *dobrě*.

V některých formách dochází podobně jako u substantivní flexe k palatalizacím: *оуѣкъ, úzký, drugъ, druhý, глухъ, druhý*

	vok. sg. m.	lok. sg. m. a n.	nom. pl. m.
<i>оуѣкъ</i>	<i>оуѣке</i>	<i>оуѣцѣ</i>	<i>оуѣци</i>
<i>drugъ</i>	<i>druže</i>	<i>druzě / družě</i>	<i>druzci / družci</i>
<i>глухъ</i>	<i>gluše</i>	<i>glusě</i>	<i>glusi</i>

2. Měkká deklinace

	m.	n.	f.		m.	n.	f.		m.	n.	f.
sg.				pl.				du.			
1.	nišť	nište	ništa		ništi	ništa	nište		ništa	ništi	ništi
2.	ništa	ništa	nište		nišť	nišť	nišť		ništu	ništu	ništu
3.	ništu	ništu	ništi		ništemъ	ništemъ	ništamъ		ništema	ništema	ništama
4.	nišť	nište	ništo		nište	ništa	nište		ništa	ništi	ništi
5.	nišť	nište	ništa		ništi	ništa	nište		ništa	ništi	ništi
6.	ništi	ništi	ništi		ništichъ	ništichъ	ništachъ		ništu	ništu	ništu
7.	ništemъ	ništemъ	ništejo		ništi	ništi	ništami		ništema	ništema	ništama

Skloňují se tak mimo jiné posesivní adjektiva.

Čeština tento typ deklinace během svého historického vývoje odstranila.

3. „Ultraměkká“ deklinace

	m.	n.	f.		m.	n.	f.		m.	n.	f.
sg.				pl.				du.			
1.	božii	božije	božija		božii	božija	božiję		božija	božii	božii
2.	božija	božija	božiję		božii	božii	božii		božiju	božiju	božiju
3.	božiju	božiju	božii		božijemъ	božijemъ	božijamъ		božijema	božijema	božijama
4.	božii	božije	božiję		božiję	božija	božiję		božija	božii	božii
5.	božii	božije	božija		božii	božija	božiję		božija	božii	božii
6.	božii	božii	božii		božiiichъ	božiiichъ	božijachъ		božiju	božiju	božiju
7.	božijemъ	božijemъ	božijeję		božii	božii	božijami		božijema	božijema	božijama

Skloňují se tak nemnohá substantiva *divъjъ, divъja, divъje* (*divii, divija, divije*), *divoký*, *velъjъ, velъja, velъje* (*velii, velija, velije*), *divoký* a posesiva typu *božъjъ, božъja, božъja* (*božii, božija, božije*).

Čeština tento typ deklinace během svého historického vývoje odstranila.

A. Složená deklinace adjektiv

Tvrdá složená

	m.	n.	f.		m.	n.	f.		m.	n.	f.
sg.				pl.				du.			
1.	dobryi	dobroje	dobraja		dobrii	dobraja	dobryję		dobraja	dobrěi	dobrěi
2.	dobrajego	dobrajego	dobryję			dobryichъ [?]				dobruju [?]	
3.	dobrujemu	dobrujemu	dobrěi			dobryimъ [?]				dobryima [?]	
4.	dobryi	dobroje	dobryję		dobryję	dobraja	dobryję		dobraja	dobrěi	dobrěi
5.	= 1. pád	= 1. pád	= 1. pád		= 1. pád	= 1. pád			dobraja	dobrěi	dobrěi
6.	dobrějemъ	dobrějemъ	dobrěi			dobryichъ [?]				dobruju [?]	
7.	dobryimъ	dobryimъ	dobroję			dobryimi [?]				dobryima [?]	

[?] Pádová forma společná všem rodům

Měkká složená

	m.	n.	f.		m.	n.	f.		m.	n.	f.
sg.				pl.				du.			
1.	ništii	ništeje	ništaja		ništii	ništaja	ništeję		ništaja	ništii	ništii
2.	ništajego	ništajego	ništeję			ništiichъ?				ništuju?	
3.	ništujemu	ništujemu	ništii			ništiimъ?				ništiima?	
4.	ništii	ništeje	ništojǫ		ništeję	ništaja	ništeję		ništaja	ništii	ništii
5.	= 1. pád	= 1. pád	= 1. pád		= 1. pád	= 1. pád	= 1. pád		ništaja	ništii	ništii
6.	ništiimъ	ništiimъ	ništii			ništiichъ?				ništuju?	
7.	ništiimъ	ništiimъ	ništejǫ			ništiimi?				ništiima?	

? Pádová forma společná všem rodům

Název deklinace napovídá, jak vznikla: původně šlo o spojení jmenné formy adjektiva a postponovaného ukazovacího zájmena **jb, ja, je*:

Tvrdá deklinace

maskulinum			
	o-kmen	zájmeno	adjektivum
sg.			
1.	rabъ	jъ	*dobrъ-jъ
2.	raba	jego	*dobra-jego
3.	rabu	jemu	*dobru-jemu
4.	rabъ	jъ	*dobrъ-jъ

Měkká deklinace

maskulinum			
	o-kmen	zájmeno	adjektivum
sg.			
1.	mǫžъ	jъ	*ništъ-jъ
2.	mǫža	jego	*ništa-jego
3.	mǫžu	jemu	*ništu-jemu
4.	mǫžъ	jъ	*ništъ-jъ

Tato deklinace se vyskytuje jen v jazycích baltských a slovanských, a tak se předpokládá, že se ustanovila v protobaltském období. Stále otevřenou otázkou zůstává, proč složená deklinace vznikla. Jako velmi pravděpodobné se zdá, že složené formy sloužily k vyjadřování kategorie určenosti, kdežto jmenné formy byly v tomto ohledu nerozlišené. Rozdíl bychom mohli demonstrovat na srovnání s němčinou nebo angličtinou, tj. jazyky, které kategorii určenosti (determinovanosti) vyjadřují pomocí členu:

determinované substantivum		nedeterminované substantivum
*новъ мъжь ,nový muž‘		*новъ ъ мъжь ,nový muž‘
a new man		the new man
ein neuer Mann		der neue Mann

Vznik této deklinace bývá také interpretován jako výsledek snahy odlišit formálně deklinaci adjektiv od deklinace substantiv (tak jak to známe z nové češtiny, v níž se adjektiva skloňují jinak než substantiva).

Od protobaltské fáze, tj. období, v němž zřejmě složená deklinace vznikla, je pozdní praslovanština vzdálena více než tisíc let, a tak není divu, že tato deklinace prošla adaptacemi, které narušily původní pravidelnost. Zejména byly odstraněny pádové formy, v nichž má jmenná deklinace dvojslabičnou koncovku nebo zájmenná deklinace formu, v níž po sobě následují dvě stejně nebo podobně znějící slabiky. Taková původní formy jsou ve staroslověnštině pozměněny dvěma způsoby:

1. Redukcí, tj. na místě dvojslabičné koncovky se nachází *y / i* (podle pádů, v nichž je *y / i* původní):

Tvrdá deklinace

maskulinum			
	<i>o</i> -kmen	zájmeno	adjektivum
sg.			
7.	rabомъ	*jimъ	*dobry-jimъ
pl			
3.	rabомъ	*jimъ	*dobry-jimъ
6.	raběchъ	*jichъ	*dobry-jichъ

Měkká deklinace

maskulinum			
	<i>o</i> -kmen	zájmeno	adjektivum
sg.			
6.	møžemь	*jimь	*ništi-jimь
pl			
3.	møžemь	*jimь	*ništi-jimь
6.	møžichь	*jichь	*ništi-jichь

2. Haplogií, tj. ze dvou po sobě následujících slabik, které jsou si zvukově podobné, je jedna odstraněna:

Tvrdá deklinace

femininum			
	<i>o</i> -kmen	zájmeno	adjektivum
sg.			
2.	ženy	*jeę	novy-ję
3.	ženě	*jěi	nově-i

Měkká deklinace

femininum			
	<i>o</i> -kmen	zájmeno	adjektivum
sg.			
2.	dušę	*jeę	*nište-ję

Jak již bylo řečeno, některé pádové formy vznikly tvarovým vyrovnáním: a) mezi jednotlivými pádovými formami: lokál singuláru zní *ništiimь*, ačkoli očekávaná forma by měla být **ništijemь*, a to proto, že jeho podoba *ništiimь* byla přejata z instrumentálu; b) instrumentál singuláru feminina *dobrojо* je přejat instrumentálu tvrdé zájmenné deklinace *tojо*.

Tvary pádových forem složené deklinace vzdálila od původní podoby řada hláskových změn:

1. Vokalizace jeru v poloze napjaté: jer před *j* se proměnil v *i*: $i > ъ$, $ъ > y$: **dobrъ-jimь* > **dobry-jimь* (> *dobry-imь*), **ništъ-jimь* > **ništi-jimь* (> *ništi-imь*).
2. Zánik hiatického *j* před *i*: **dobry-jimь* > *dobry-imь*, **ništi-jimь* > *ništi-imь*.

3. Asimilace:¹ *dobrajego > dobraago, dobrujemu > dobruumu, ništajego > ništaago, ništujemu > ništuumu.*
4. Kontrakce:² *dobryi > dobry, dobraago > dobrago, ništiichъ > ništichъ.*

CVIČENÍ

1. Přiřaďte následující vzory k typům adjektivní deklinace:
- 2.

1.	<i>velii (velьjь), velija (velьja), velije (velьje)</i>	A.	složená tvrdá
2.	<i>dobryi (dobrьjь), dobraja, dobroje</i>	B.	jmenná tvrdá
3.	<i>ništii (ništьjь), ništaja, ništeje</i>	C.	jmenná měkká
4.	<i>dobrъ, dobra, dobro</i>	D.	složená měkká
5.	<i>ništъ, ništa, nište</i>	E.	jmenná ultraměkká

2. U následujících adjektivních forem určete, a) jestli jde o složenou deklinaci nebo deklinaci jmennou nebo nesklonná adjektiva: b) jestli je daná deklinace tvrdá, ultraměkká nebo měkká (u nesklonných vyplňte políčko symbolem –).

	a)	b)
<i>sladъkъ, sladъka, sladъko</i>	.....	.....
<i>divii, divija, divije</i>	.....	.....
<i>obъštii, obъštaja, obъšteje</i>	.....	.....
<i>novyi, novaja, novoje</i>	.....	.....
<i>udobъ</i>	.....	.....
<i>božii, božija, božije</i>	.....	.....
<i>sladъkyi, sladъkaja, sladъkoje</i>	.....	.....
<i>obъštъ, obъšta, obъšte</i>	.....	.....
<i>novъ, nova, novo</i>	.....	.....
<i>različъ</i>	.....	.....

¹ Tyto formy nejsou uvedeny v tabulkách.

² Tyto formy nejsou uvedeny v tabulkách.

<i>dlъgyi, dlъgaja, dlъgoje</i>	.....	.....
<i>Avraamlъ, Avraaml'a, Avraaml'e</i>	.....	.....
<i>tretii, tretija, tretije</i>	.....	.....
<i>dlъgъ, dlъga, dlъgo</i>	.....	.....
<i>Avraaml'ii, Avraaml'aja, Avraaml'eje</i>	.....	.....

3) U následujících pádových forem složené deklinace oddělte část, která etymologicky odpovídá jmenné formě, od části, která odpovídá formě jmenného zájmena:

Příklad	
<i>novaja</i> nominativ singuláru feminina	<i>nova-ja</i>
<i>dobrajego</i> genitiv singuláru maskulina	.....
<i>proročъscii</i> ‚proročtí‘ nominativ plurálu maskulina	.....
<i>domašъňajego</i> ‚domáciho‘ genitiv singuláru neutra	.....
<i>novyję</i> akuzativ plurálu maskulina	.....
<i>sladъcěi</i> ‚sladké‘ dativ singuláru feminina	.....
<i>ništujemu</i> dativ singuláru neutra	.....
<i>obšъtaja</i> nominativ singuláru feminina	.....
<i>širokoje</i> akuzativ singuláru neutra	.....